

KONRAD SŁOWIŃSKI

PERSONEL URZĘDNICZY RADOMSKIEGO MAGISTRATU W LATACH 1915-1939

Na przełomie XVIII i XIX wieku w wielu krajach rozpoczął się proces głębokich zmian w zakresie technik zarządzania państwem. To właśnie wtedy zaczęły się kształtować klasyczne zasady i instytucje administracji, które stały się podstawą funkcjonowania również współczesnej administracji. Polska pozbawiona własnej niepodległości zobligowana została do stosowania w tej kwestii metod wypracowanych przez kraje zaborcze. Dopiero wybuch I wojny światowej i zajęcie obszaru dawnego Królestwa Polskiego przez państwa centralne stworzyło możliwość stopniowego budowania własnego systemu administracyjnego, który musiał jednak uwzględniać rozwiązania przyjęte jeszcze w okresie rozbiorów. W tym historycznym momencie formowania podstaw ustrojowych kluczową rolę odgrywała sprawa zorganizowania aparatu administracyjnego właściwej obsady personalnej. Urzędnicy, na których miał się opierać trzon tworzonej administracji, wywodzili się z różnych regionów kraju. Z tego też względu ich wiedza, doświadczenie, wzorce etyczne bardzo się od siebie różniły. Niemniej jednak należy podkreślić, że praktyka zdobyta przez polskich urzędników pracujących w administracji zaborczej była niezwykle przydatna. Ich umiejętności okazały się szczególnie cenne, gdy społeczeństwo polskie zaczęło tworzyć swój własny aparat administracyjny.

Głównym celem niniejszego artykułu jest szczegółowe przedstawienie najważniejszych zagadnień związanych ze statusem personelu urzędniczego radom-

skiego Magistratu (Zarządu Miejskiego)¹ w latach 1915-1939. Cezurą początkową niniejszych rozważań jest rok 1915. Wtedy bowiem władze rosyjskie zmuszone zostały do opuszczenia Radomia, a miasto dostało się pod okupację austriacką. W niedługim czasie, na polecenie nowych władz, swoją pracę wznowił miejscowy Magistrat, którego działalność oparta została już na zupełnie innych uwarunkowaniach polityczno-ustrojowych niż w latach wcześniejszych. Kontrolę nad tak powstającą administracją terenową przekazano w polskie ręce, co stało się pierwszym etapem tworzenia zrębów przyszłej państwowości II RP. Podział czynności, wewnętrzna organizacja nowo utworzonego urzędu oraz przyjęte w tym czasie rozwiązania dotyczące pracowników miejskich obowiązywały także i w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Z tego też względu punktem wyjścia dla rozważań nad personelem urzędniczym radomskiego Magistratu stał się właśnie rok 1915, gdyż to wówczas zaczęto budować podwaliny nowoczesnego aparatu administracyjnego. Cezurę końcową badań stanowi z kolei wybuch II wojny światowej, zamykający dość krótki etap normalnej działalności polskiej administracji.

Omawiając sprawy personelu urzędniczego radomskiego Magistratu, uwagę skupiono przede wszystkim na dokładnym przedstawieniu podstawowych praw i obowiązków przysługujących każdemu urzędnikowi, chociażby z racji tego, że wywierały one duży wpływ na ich pracę oraz powierzone im zadania. Nie mniej ważne będzie także ukazanie tego, jaki status posiadał sam urzędnik miejski oraz na jakie dzielił się kategorie. W artykule starano się także przy-

¹ Nazwę „Magistrat”, jako określenie władz miejskich, wprowadzono na podstawie ukazu carskiego z 29 września/11 października 1842 r. Zastąpiono w ten sposób dotychczasową nazwę – „Urząd Muncypalny”. Zgodnie z rozporządzeniem Naczelnego Wodza Armii z dnia 18 sierpnia 1916 r., *odnoszącym się do ordynacji miejskiej Kielc, Lublina, Piotrkowa i Radomia*, organami wykonawczo-zarządzającymi gmin miejskich na terenie okupacji austro-węgierskiej miały być w dalszym ciągu działające kolegialnie magistraty, zwane też czasami zarządami miejskimi. Zadania te wykonywały one za pomocą swych urzędów nazywanych – tak jak i ich władze stanowiące – magistratami (rzadziej zarządami miejskimi). Według dekretu Naczelnika Państwa z 4 lutego 1919 r. *o samorządzie miejskim* funkcje wykonawczo-zarządzające w miastach nadal pełnić miały magistraty. Zmiany w zakresie władz miejskich wprowadzała dopiero tzw. ustawa scaleniowa z 23 marca 1933 r. *o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego*, zgodnie z którą organem zarządzającym w miastach był odtąd Zarząd Miejski. Natomiast nazwę „Magistrat” zachowano jedynie jako określaną kolegium Zarządu, „Dziennik Praw Królestwa Polskiego” [dalej: Dz. Pr. Kr. P.] 1842, t. 30, nr 99; „Dziennik Rozporządzeń c. i k. Zarządu Wojskowego w Polsce” 1916, cz. 25, nr 64; „Dziennik Praw Państwa Polskiego” [dalej: Dz. Pr. P. P.] 1919, nr 13, poz. 140; „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” [dalej: Dz.U.] 1933, nr 35, poz. 294; Archiwum Państwowe w Radomiu [dalej: APR], Akta miasta Radomia [dalej: AmR], sygn. 7888, bns; K. SŁOWIŃSKI, *Ustrój samorządu miejskiego w Radomiu w latach 1915-1939*, „Roczniki Nauk Społecznych” 6(42): 2014, nr 3, s. 221-248.

rzeń bliżej sprawom wykształcenia i kwalifikacji personelu urzędniczego, a także jego przygotowania pod względem praktycznym oraz teoretycznym do pełnionych funkcji.

Analizując problem statusu personelu urzędniczego radomskiego Magistratu, można wyodrębnić trzy zasadnicze okresy. Pierwszy z nich obejmuje lata od roku 1915 do 1923, kiedy to prawa i obowiązki urzędników nie zostały jeszcze ujęte w formę pisemną. Drugi to czas od 1924 r. do 1931 r., w którym pracownicy miejscy otrzymali *Pragmatykę służbową dla pracowników Zarządu miasta Radomia* – przygotowaną na podstawie ustawy z dnia 17 lutego 1922 r. *o państwowej służbie cywilnej*² – regulującą wszystkie najważniejsze zagadnienia zatrudnionych w Magistracie³, oraz inne normatywy wydane przez władze miasta określające warunki ich pracy. Okres trzeci dotyczy lat 1932-1939, gdzie wprowadzono kolejny *Statut służbowy dla pracowników gminy miasta Radomia*⁴, a także zastąpiono większość dotychczasowych przepisów nowymi regulaminami.

Po ponownym zorganizowaniu radomskiego Magistratu, przez długi czas kwestie dotyczące zagadnień personalnych nie były do końca unormowane. Dotyczyło to także spraw odnoszących się do samego zaszeregowania urzędników, które pozostawiało wiele do życzenia. Również brak pisemnego uregulowania podstawowych praw i obowiązków spoczywających na pracownikach powodował, że nie wpływało to pozytywnie na właściwe funkcjonowanie urzędu. Kiedy wiosną 1915 r. na froncie wschodnim ruszyła wielka ofensywa państw centralnych, władze carskie nakazały ewakuację w głąb Rosji wielu instytucji państwowych. Jednakże większość polskich urzędników odmówiła opuszczenia Królestwa Polskiego. Z chwilą tworzenia przez nowe władze okupacyjne aparatu administracyjnego duża ich część znalazła zatrudnienie w zarządach gmin-

² Dz.U. 1922, nr 21, poz 164; W. HEKAJĘŁO, *Ustawa o państwowej służbie cywilnej*, Warszawa: Drukarnia P. K. O. 1924; J. KOPCZYŃSKI, *Przepisy normujące stosunek państwowej służby cywilnej*, Warszawa: Stowarzyszenie Urzędników Państwowych 1925; A. GÓRSKI, *Ustawa o służbie cywilnej z dnia 18 grudnia 1998 r. a akty prawne o państwowej służbie cywilnej z lat 1918-1922*, „Służba Cywilna” 2000/2001, nr 1, s. 88-89.

³ M. RĘKAWEK-PACHWICEWICZ, *Procedury kadrowe w polskim samorządzie terytorialnym w świetle regulacji prawnych*, w: *Rozwój kadr administracji publicznej*, red. B. Kudrycka, Białystok: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej 2001, s. 250-252.

⁴ Decyzją wojewody kieleckiego z 14 października 1931 r. uchylono *Pragmatykę służbową dla pracowników Zarządu miasta Radomia*. Nakazano jednocześnie komisarycznym władzom miasta opracować nowe przepisy, co zostało zrealizowane jeszcze w tym samym roku. Po niewielkich poprawkach naniesionych przez władze nadzorcze nowy statut wszedł w życie w 1932 r., Archiwum Państwowe w Kielcach [dalej: APR], Urząd Wojewódzki Kielecki I [dalej: UWK I], sygn. 4218, s. 32-33.

nych, które rozszerzały swą działalność i przejmowały na siebie obowiązki wszelkich instytucji urzędowych i cywilnych. W tym czasie w radomskim Magistracie pracę podjęło wielu dawnych urzędników państwowych, zwiększając w znacznym stopniu skład osobowy urzędu.

W materiałach źródłowych nie zachowały się żadne informacje mówiące o tym, jakie wymagania musiał spełniać kandydat ubiegający się o etat w radomskim Magistracie. Wkrótce po tym, gdy władze miasta na swym pierwszym posiedzeniu w dniu 7 września 1915 r.⁵ powzięły decyzję o reaktywacji miejscowego Magistratu, zaczęły do niego wpływać liczne podania z prośbą o przyjęcie do pracy w urzędzie. W większości autorami składanych wniosków byli dawni urzędnicy państwowi, szukający ponownego zatrudnienia w nowo tworzonej administracji⁶. Wnosząc po liczbie nadsyłanych podań należy przypuszczać, iż była to praca niezwykle pożądana wśród mieszkańców Radomia. Zdarzało się jednak bardzo często, iż na określone stanowiska mianowano osoby nieposiadające właściwych umiejętności czy doświadczenia. W dużej mierze podyktowane to było tym, iż wysoko wykwalifikowani urzędnicy poszukiwali zatrudnienia w lepiej opłacanych branżach.

Dokładny zakres wymagań, jakie musiał spełnić kandydat ubiegający się o stanowisko w radomskim Magistracie, został określony dopiero w *Pragmatyce służbowej dla pracowników Zarządu miasta Radomia*, opracowanej przez władze miasta i zatwierdzonej przez Radę Miejską 25 listopada 1924 r. Zgodnie z nią urzędnikiem miejskim mogła być jedynie osoba posiadająca polskie obywatelstwo, ciesząca się nienaganą opinią, posiadająca odpowiednie kwalifikacje gwarantujące należyte wykonywanie powierzonych jej obowiązków. Od starających się o etat w służbie miejskiej wymagano przedłożenia własnoręcznie

⁵ Po opuszczeniu w połowie 1915 r. przez administrację rosyjską obszaru dawnego Królestwa Polskiego i opanowaniu tych ziem przez wojska państw centralnych, władze austriackie poleciły Komitetowi Obywatelskiemu miasta Radomia powołanie Zarządu Miejskiego oraz wytypowania kandydatów z miejscowego społeczeństwa, którzy weszliby do jego grona. Do głównych zadań Zarządu miało należeć ponowne zorganizowanie Magistratu, a także prowadzenie wszelkich spraw miejskich. Po zatwierdzeniu składu personalnego Zarządu Miejskiego, na swym pierwszym posiedzeniu w dniu 7 września 1915 r. przystąpił on do tworzenia Magistratu, określenia jego kompetencji oraz kompletowania kadry urzędniczej. W sumie Zarząd ten odbył 55 posiedzeń, od 7 września 1915 r. do 30 listopada 1916 r. APR, AmR, sygn. 7970, s. 1; *Kalendarz radomski na rok przystępny 1916. Na dochód Komisji Szkolnej*, Radom: J. Grodzicki i S-ka 1915, s. 87-88; G. ŁUSZKIEWICZ, *Rada Miejska Radomia w okresie od 28 XII 1916 do 23 III 1919 r.*, w: *70 rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę 1918-1988. Materiały pokonferencyjne*, Radom: Wydawnictwo WSI 1989, s. 59; J. ORZECZOWSKI, *Ustrój administracyjny*, w: *Radom. Dzieje miasta w XIX i XX w.*, red. S. Witkowski, Warszawa: PWN 1985, s. 111.

⁶ APR, AmR, sygn. 8319, bns.

napisanego podania z życiorysem, świadectwa lekarskiego stwierdzającego zdolność fizyczną do pracy, świadectwa szkolnego potwierdzającego stopień ich wykształcenia, świadectwa z poprzedniej pracy oraz świadectwa urodzenia a także ślubu (jeżeli kandydat pozostawał w związku małżeńskim) czy też aktu urodzenia dzieci – jeżeli je posiadał. Przepisy wprowadzały także pewne obostrzenia dla osób ubiegających się o stanowisko w Magistracie, których bliscy pracowali już w urzędzie. Małżonkowie, rodzice, krewni i powinowaci do drugiego stopnia pokrewieństwa włącznie nie mogli być zatrudnieni w tym samym wydziale lub oddziale urzędu miejskiego⁷.

Niniejsze przepisy *Pragmatyki służbowej* obowiązywały do początków lat trzydziestych, kiedy to Kierownik Tymczasowego Zarządu Miasta⁸ wydał w dniu 14 grudnia 1931 r. nowy *Statut służbowy dla pracowników gminy miasta Radomia*. Początkowo miał on obowiązywać od następnego roku. Jednak władze nadzorcze wyraziły pewne zastrzeżenia, nakazując dokonanie stosownych zmian w regulaminie. Po uwzględnieniu poprawek wojewody kieleckiego nowe normatywy zostały zatwierdzone przez radomskie władze miejskie 29 lutego 1932 r.⁹ Według nich o posadę w urzędzie miejskim mogły starać się tylko te osoby, które nie ukończyły 40 lat. Jedynie w szczególnych sytuacjach – ubiegania się o wyższe stanowiska służbowe – i za zgodą władz zwierzchnich istniała możliwość odstąpienia od tej zasady. Ponadto kandydaci musieli posiadać odpowiednie wykształcenie przewidziane na daną posadę zgodnie ze statutem o etatach stanowisk służbowych. Podania o pracę w Magistracie mogły

⁷ APR, AmR, sygn. 8547, bns.

⁸ W dniu 1 października 1930 r. Minister Spraw Wewnętrznych rozwiązał Radę Miejską miasta Radomia, złożył z urzędu członków Magistratu, a władzę w mieście powierzył Tymczasowemu Zarządowi Miasta, któremu przysługiwały uprawnienia obu zlikwidowanych organów. Powodem podjęcia takiej decyzji była, według oficjalnego stanowiska władz państwowych, zła sytuacja finansowa miasta. Na czele radomskich władz komisarycznych stanął Kierownik Tymczasowego Zarządu Miasta (od połowy 1934 r. nosił on nazwę Tymczasowego Prezydenta Miasta). Do pomocy w charakterze organu opiniodawczego i doradczego przydzielono mu Radę Przyboczną. Składała się ona najpierw z 18 osób, a potem została zwiększona do 24 członków, powoływanych przez wojewodę kieleckiego. Tymczasowy Zarząd Miasta sprawował swe funkcje do końca 1934 r. W roku tym zarządzono wybory do Rady Miejskiej, która ukonstytuowała się 13 grudnia 1934 r. Dokonała ona wyboru prezydenta Radomia, któremu na początku 1935 r., po zatwierdzeniu wyborów Tymczasowy Prezydent Miasta przekazał władzę, APR, AmR, sygn. 7951, s. 53; sygn. 7955, s. 72; APK, UWK I, sygn. 7358, s. 146-149.

⁹ APR, AmR, sygn. 8971, bns; APK, UWK I, sygn. 7357, s. 19; E. URA, *Prawo urzędnicze*, Warszawa: Lexis Nexis 2011, s. 52 i n.; T. LISZCZ, R. BOREK-BUCHAJCZUK, W. PERDEUS, *Prawo urzędnicze*, Lublin: „Verba” 2010, s. 17 n.

składać w dalszym ciągu wyłącznie osoby posiadające polskie obywatelstwo, o nieposzlakowanej reputacji, mające zdolność do działań prawnych¹⁰.

Początkowo o tworzeniu poszczególnych etatów decydował powołany w 1915 r. Zarząd Miejski. Na jego posiedzeniu w dniu 17 września 1915 r. ustalono, że prośby o przyjęcie nowych urzędników miały być wnoszone do Zarządu Miejskiego na ręce przewodniczących konkretnych wydziałów¹¹. W późniejszym czasie o przyjęciu danej osoby do pracy decydował prezydent, po uprzednim zatwierdzeniu przez prezydium Magistratu. Jednak jak wykazała kontrola, przeprowadzona pod koniec 1922 r. przez Urząd Wojewódzki Kielecki, bardzo często dochodziło do sytuacji, w których kierownik urzędu zatrudniał nowych pracowników bez stosownej zgody członków Magistratu¹². Z tego też względu w *Pragmatyce służbowej* z 1924 r. ustalono, iż opinię w sprawach osób ubiegających się o stanowisko urzędnicze – oprócz innych powierzonych zadań – wydawać będzie specjalna komisja kwalifikacyjna, której powstanie dopiero planowano. W jej skład miał wchodzić prezydent miasta i czterech członków – naczelnik wydziału prezydialnego, naczelnik odnośnego wydziału, gdzie kandydat starał się o etat, oraz dwóch delegatów Związków Zawodowych urzędników miejskich. Do ważności uchwał komisji kwalifikacyjnej konieczna była obecność przewodniczącego (prezydenta miasta) oraz trzech członków. Decyzje komisji kwalifikacyjnej zapadały zwykłą większością głosów. W przypadku równości głosowania rozstrzygał głos przewodniczącego¹³.

Zgodnie ze wspomnianą *Pragmatyką służbową*, przy obsadzie wolnych stanowisk służbowych pierwszeństwo miały osoby zatrudnione już w Magistracie. Rozpatrując, czy dany urzędnik mógł być awansowany na wakujący etat, brano pod uwagę przede wszystkim dotychczasową użyteczność kandydata, jego uzdolnienie i pilność, stopień zaufania, szczególne kwalifikacje do pełnienia danego stanowiska, a także starszeństwo w służbie. O starszeństwie służbowym urzędników decydował stopień służbowy, czas służby na stanowisku danego stopnia służbowego, czas służby w Magistracie, czas służby zaliczany do wyслуги lat i emerytury oraz wiek¹⁴.

Statut służbowy dla pracowników gminy miasta Radomia z 1932 r. nie mówił już nic o tym, czy do zadań komisji kwalifikacyjnej w dalszym ciągu miało należeć opiniowanie wniosków kandydatów ubiegających się o stanowisko

¹⁰ APR, AmR, sygn. 7886, s. 2; APK, UWK I, sygn. 4218, s. 61-73.

¹¹ APR, AmR, sygn. 7970, s. 12.

¹² APR, AmR, sygn. 8258, bns; APK, UWK I, sygn. 7355, s. 29.

¹³ APR, AmR, sygn. 8547, bns.

¹⁴ Tamże.

urzędnicze. Również szczegółowy jej regulamin, opracowany w tym samym roku, nie zawierał żadnych informacji w tej kwestii¹⁵. Jak należy sądzić, czynności te znalazły się bezpośrednio w gestii kierownika urzędu, co mogło być związane ze *stopniowym zwiększaniem zależności i podporządkowania pracowników urzędu miejskiego prezydentowi miasta*.

Analizując zagadnienia dotyczące klasyfikacji urzędników na konkretne kategorie należy stwierdzić, iż początkowo sprawy te nie były w pełni uregulowane. Najprawdopodobniej dopiero opracowany w 1917 r. projekt pierwszego regulaminu Magistratu miasta Radomia dokładniej precyzował te kwestie. Niestety, w materiale źródłowym nie udało się odnaleźć jego treści. W aktach zachowały się jedynie fragmentaryczne wiadomości, mówiące o tym, iż w dniu 16 maja 1917 r. został on przedstawiony na posiedzeniu Rady Miejskiej¹⁶. Do jego opracowania posłużyły zapewne nadesłane w tym czasie regulaminy Magistratu miasta Lublina oraz Piotrkowa, które zachowały się w dokumentach¹⁷. Porównując stanowiska w radomskim urzędzie miejskim można zauważyć, że oparto się tutaj głównie na normatywach lubelskich. Według przyjętych tam rozwiązań, urzędnicy byli zaszeregowani do dwóch podstawowych grup. Do pierwszej kategorii należeli szefowie wydziałów, oddziałów i komórek, dyrektorowie zakładów miejskich, lekarze i weterynarze miejscy, sekretarze Magistratu i milicji, kasjerzy i buchalterzy miejscy. Pozostali urzędnicy zakwalifikowani byli do drugiej grupy. Podobne rozgraniczenia obowiązywały w tym czasie także w radomskim Magistracie¹⁸.

Wraz z przygotowaniem przez Radę Miejską w połowie 1920 r. nowej tabeli płac, możemy mówić o klasyfikacji urzędników według grup uposażenia. Zgodnie z nią urzędnicy zaszeregowani byli do grup od VII do XI. Pozostałe stopnie, od XII do XVI, zajmowali niżsi funkcjonariusze Magistratu¹⁹. Jednak dopiero *Pragmatyka służbowa dla pracowników Zarządu miasta Radomia* wprowadziła wyraźną klasyfikację pracowników miejskich oraz personelu biurowego²⁰. Według niej zatrudnieni w radomskim Magistracie dzielili się na dwie kategorie: urzędników i niższych funkcjonariuszy. Urzędnikiem miejskim był każdy pracownik zatrudniony w biurach lub instytucjach Magistratu, który

¹⁵ APR, AmR, sygn. 7955, s. 245; APK, UWK I, sygn. 4218, s. 13-15.

¹⁶ APR, AmR, sygn. 7905, s. 27.

¹⁷ APR, AmR, sygn. 8234, s. 2; sygn. 8235, bns.

¹⁸ APR, AmR, sygn. 8234, s. 2.

¹⁹ Do grona niższych funkcjonariuszy Magistratu zaliczano gońców, woźnych, pracowników fizycznych, APR, AmR, sygn. 8340, bns.

²⁰ APR, AmR, sygn. 8547, bns.

został zaliczony do jednego z VII stopni służbowych. Tym samym miał on przyporządkowany odpowiedni tytuł urzędowy, określający zakres jego czynności. Osoby rozpoczynające służbę miejską w działach specjalnych (lekarz, inżynier, weterynarz, geometra, urzędnicy posiadający wyższe wykształcenie) klasyfikowane były do III stopnia służbowego, osoby ze średnim wykształceniem – do V, a niższym – do VII stopnia. Ustanowione tytuły i stopnie urzędowe obrazuje tabela 1.

Tabela 1. Tytuły i stopnie służbowe urzędników Magistratu miasta Radomia z 1924 r.

Stopnie służbowe	Tytuł urzędowy
I	Naczelnik Wydziału
II	Starszy referent
III	Referent
IV	Pomocnik referenta
V	Starszy kancelista
VI	Kancelista
VII	Pomocnik kancelisty

Na podstawie: APR, AmR, sygn. 8547, bns.

Sami urzędnicy, ze względu na charakter zatrudnienia, zostali podzieleni na: prowizorycznych i stałych. Każdy nowo przyjęty do pracy urzędnik odbywał trzymiesięczną próbną służbę, której celem było sprawdzenie jego kwalifikacji i umiejętności na zajmowanym stanowisku. Po tym czasie osobę taką należało albo zwolnić – jeśli okazało się, iż nie wywiązywała się ona należycie z powierzonych jej obowiązków – albo przy pozytywnej ocenie zaliczyć do urzędników prowizorycznych. Urzędnik prowizoryczny po upływie dwóch lat nieprzerwanej pracy stawał się automatycznie urzędnikiem stałym. Czas służby próbnej nie podlegał skróceniu. Istniała za to możliwość zmniejszenia okresu służby prowizorycznej, o czym decydowali członkowie Magistratu. Mianowanie urzędnika prowizorycznego urzędnikiem stałym nie mogło mieć miejsca przed odbyciem przez niego czynnej służby wojskowej lub wykazania, iż było się z niej zwolnionym. Osoby, które odbywały okres próbny, nie były zaliczane

do żadnego stopnia służbowego, lecz otrzymywały wynagrodzenie odpowiadające zajmowanemu przez nich stanowisku²¹.

Statut służbowy dla pracowników gminy miasta Radomia z 1932 r. nie wprowadzał żadnych zmian, jeśli chodzi o zaszeregowanie urzędników. W dalszym ciągu obowiązywała wcześniejsza klasyfikacja tytułów urzędowych, dzieląca personel biurowy na jedną z VII kategorii. Odnośnie do formy zatrudnienia pracownicy nadal dzieleni byli na prowizorycznych i stałych. Zmianie uległ jedynie okres służby przygotowawczej. Kandydata na urzędnika przyjmowano do służby miejskiej od razu w charakterze pracownika prowizorycznego, co stwierdzane było w dekrete przyjęcia. Zrezygnowano tym samym z okresu służby próbnej. Kolejną modyfikacją było skrócenie czasu służby przygotowawczej. Miała ona wynosić jedynie półtora roku²².

Powinnością każdego urzędnika było należyte wykonywanie zleconych mu zadań²³. Na podstawie rozporządzenia władz miejskich z 17 marca 1916 r. wiemy, iż urzędnicy zobligowani byli realizować swe obowiązki w sposób bezstronny, dokładny, szybko i celowo, dbając w jak największym stopniu o dobro i interes miasta. Nadto musieli oni – zarówno w czasie pracy, jak i poza służbą – strzec powagi swego stanowiska i unikać wszystkiego, co mogłoby obniżyć jego autorytet. Zakazano im podejmowania jakichkolwiek działań, które mogłyby utrudniać lub stać w sprzeczności z wypełnianymi przez nich czynnościami służbowymi. O każdych dodatkowych zajęciach przynoszących urzędnikowi korzyści materialne, był on zobligowany poinformować Magistrat. Jeżeli władze miasta uznały je za niewłaściwe, należało z nich zrezygnować. W kontaktach z interesantami urzędnik miał kierować się uprzejmością, szacunkiem oraz powagą i udzielać im – na ile to było możliwe – wszelkich wymaganych informacji²⁴.

W późniejszym czasie zakres obowiązków urzędników radomskiego Magistratu regulowała *Pragmatyka służbowa z 1924 r.* Według niej do powinności pracowników biurowych, poza już wcześniej wspomnianymi, należało gorliwe i pilne wykonywanie wszelkich zleconych im przez zwierzchników zadań pod warunkiem, iż nie naruszały one istniejących przepisów i ustaw. Jeżeli – w opinii urzędnika – zrealizowanie któregoś z poleceń byłoby szkodliwe dla miasta lub dla dobra publicznego, zobowiązany był on swoje spostrzeżenie zakomuni-

²¹ Tamże.

²² APR, AmR, sygn. 7886, s. 2.

²³ J. STELINA, *Prawo urzędnicze*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2009, s. 136-138; S. KASZNICA, *Polskie prawo administracyjne*, Poznań: Księgarnia Akademicka 1947, s. 53.

²⁴ APR, AmR, sygn. 8230, bns.

kować naczelnikowi wydziału. W szczególnych sytuacjach, na życzenie przełożonych, zobligowani byli oni również załatwiać czasowo także te czynności urzędowe, które nie należały do ich zwykłych obowiązków służbowych. Urzędnik miał za zadanie niezwłocznie poinformować swego zwierzchnika o każdej przeszkodzie do pełnienia służby²⁵.

Od wejścia w życie w 1928 r. rozporządzenia Prezydenta RP *o umowie o pracę pracowników umysłowych* zakres praw i obowiązków urzędników radomskiego Magistratu precyzowały także niniejsze normatywy. Według zawartych tam założeń, urzędnicy nie mogli być wobec Magistratu lub podległych mu instytucji usługodawcą lub dostawcą. Zakazane im było również, bez posiadania odpowiedniej zgody kierownika urzędu, prowadzenie własnego przedsiębiorstwa²⁶. Przyjęty w 1932 r. *Statut służbowy dla pracowników gminy miasta Radomia* nie wnosił żadnych zmian, jeśli chodzi o zakres obowiązków miejscowych urzędników.

Podstawowym prawem przysługującym każdemu pracownikowi radomskiego urzędu miejskiego było prawo do wynagrodzenia. Na jednym z pierwszych posiedzeń nowo utworzonego Zarządu Miejskiego w dniu 17 września 1915 r. określono wielkość poborów urzędników w zależności od zajmowanego przez nich stanowiska²⁷. Po zorganizowaniu w 1916 r. Rady Miejskiej²⁸, to podczas jej posiedzeń zapadały uchwały określające wysokość pensji osób zatrudnionych w Magistracie. Stan taki obowiązywał do 1924 r., kiedy to 30 grudnia t.r. ukazało się rozporządzenie Prezydenta RP *o dostosowaniu uposażenia członków zarządu i pracowników związków komunalnych do uposażenia funkcjonariuszów państwowych*²⁹. Zgodnie z nim związki komunalne zostały zob-

²⁵ APR, AmR, sygn. 7880, s. 5. Porównując zakres obowiązków urzędników radomskiego Magistratu zawartych w *Pragmatyce służbowej* z ustawą *o państwowej służbie cywilnej* z 1922 r., należy stwierdzić, iż władze miasta przygotowując własne regulacje w tym względzie wzorowały się na przepisach państwowych, por. E. URA, *Ewolucja służby cywilnej w Polsce (zagadnienia wybrane)*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Zarządzanie i Marketing” 2007, z. 11, s. 102.

²⁶ Dz.U. 1928, nr 35, poz. 323.

²⁷ APR, AmR, sygn. 7970, s. 10.

²⁸ W przypadku miasta Radomia pierwsze wybory do Rady Miejskiej odbyły się 7 grudnia 1916 r. i oparte zostały na *ordynacji wyborczej dla miast: Kielc, Lublina, Piotrkowa i Radomia*, wydanej przez c. i k. Generała-Gubernatora Karla Kuka w dniu 31 października 1916 r. Organizacyjne posiedzenie Rady Miejskiej odbyło się 28 grudnia 1916 r. Wybrano na nim prezydenta oraz wiceprezydentów, APR, AmR, sygn. 7897, s. 1-2; „Gazeta Radomska” nr 285 z 21 grudnia 1916, s. 12

²⁹ Dz.U. 1924, nr 118, poz. 1073; A. GIEDREWICZ-NIEWIŃSKA, *Wybór jako podstawa nawiązania stosunku pracy z pracownikami samorządowymi*, Warszawa: Wolters Kluwer 2008, s. 27.

wiązane do opracowania specjalnych statutów etatów stanowisk służbowych, gdzie wyszczególniono konkretne stanowiska służbowe wraz z przysługującymi im normami uposażenia. Pierwszy taki statut władze miasta Radomia opracowały w 1925 r. Według niego urzędnicy zaszeregowani byli od VI do XII grupy uposażenia. Na tej podstawie wypłacane im było wynagrodzenie w zależności od stopnia, do jakiego dane stanowisko zostało przypisane³⁰. Kolejne obowiązujące statuty etatów służbowych pod względem zaszeregowania stanowisk służbowych konkretnej kategorii uposażenia nie wprowadzały żadnych istotnych zmian.

Szczegółowy zakres praw pracowników radomskiego Magistratu wyszczególniono w *Pragmatyce służbowej* z 1924 r. Według niej urzędnikom w czasie wypełniania obowiązków przysługiwało prawo do specjalnej ochrony, przewidzianej w ustawach karnych. Magistrat był też zobligowany stworzyć pracownikom odpowiednie warunki pracy, które umożliwiłyby im sumienne wykonywanie powierzonych im czynności. Każdy urzędnik miał prawo do płatnego urlopu wypoczynkowego oraz do uposażenia emerytalnego, a wdowy i sieroty po nim do zaopatrzenia wdowiego i sierociego. Ponadto pracownik i jego najbliższa rodzina mogli korzystać z bezpłatnej opieki lekarskiej³¹. Wymieniony wyżej katalog praw potwierdzony został również w kolejnym *Statucie służbowym* z 1932 r.

Kwalifikacje urzędników radomskiego Magistratu od samego początku jego działalności przedstawiały się dość umiarkowanie³². Na kłopoty z obsadzeniem poszczególnych stanowisk służbowych przez odpowiednio doświadczony personel zwracano uwagę już w momencie jego organizowania w 1915 r. Wpływ na to miał fakt, iż bardzo często posady powierzano osobom o słabym przygotowaniu merytorycznym. Problem ten był odczuwalny również i po 1918 r. Świadczą o tym wyniki kontroli przeprowadzonej w 1922 r. przez kieleckie władze wojewódzkie, które w swym sprawozdaniu polustracyjnym stwierdziły, iż kadra urzędnicza w większości charakteryzuje się niskim pozio-

³⁰ APK, UWK I, sygn. 4221, s. 1.

³¹ APR, AmR, sygn. 8547, bns.

³² Na niski poziom przygotowania urzędniczego pracowników Magistratu zwracano uwagę także w innych miastach, zob. Z. ZALESKI, *Podstawy i charakterystyka rozwoju miasta Poznania w latach 1918-1928*, w: *Księga pamiątkowa miasta Poznania. Dziesięć lat pracy polskiego Zarządu stołecznego miasta Poznania*, Poznań: Nakładem Magistratu Stołecznego Miasta Poznania 1929, s. 164; M. KARDAS, *Gdynia i jej władze w latach 1926-1950. Główne problemy polskiej administracji publicznej miasta*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek; Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej 2013, s. 76.

mem umiejętności³³. Z opinią tą zgadzał się sam prezydent miasta, według którego duża część osób w ogóle nie kwalifikowała się do pracy w urzędzie. Jednocześnie przyznawał on, iż proces tworzenia odpowiednio wyszkolonej obsady personalnej jest konieczny, ale wymaga dłuższego okresu czasu, by nie sparaliżować funkcjonowania Magistratu³⁴.

Trudności te występowały zresztą nie tylko na gruncie radomskim. Brak wykwalifikowanej kadry urzędniczej był bolączką odczuwalną w całym kraju³⁵. Aby zapewnić obsadę etatów w urzędzie osobami fachowymi i kompetentnymi, Rada Miejska uchwałą z dnia 6 listopada 1923 r. zdecydowała się powołać tymczasową komisję, której zadaniem byłoby sprawdzenie stopnia przygotowania urzędników do pracy w Magistracie³⁶. Na podstawie wyników jej badań ustalono, iż kwalifikacje większości pracowników biurowych były niewystarczające. Zalecono więc władzom miasta podjęcie bardziej stosownych kroków, zmierzających do uzyskania lepszego doboru pracowników. W tym celu zdecydowano się utworzyć stałą komisję kwalifikacyjną, której powołanie zapowiedziano już w *Pragmatyce służbowej* z 1924 r. Do jej obowiązków, oprócz opiniowania w sprawach osób ubiegających się o stanowisko urzędnicze, miało należeć również sprawdzanie kwalifikacji urzędników radomskiego Magistratu. Szczegółowy zakres działania komisji określony został w przepisach uchwalonych przez Radę Miejską 25 maja 1925 r.³⁷

Zgodnie z nimi komisja miała oceniać co trzy lata wyniki pracy urzędnika i jego przydatność na zajmowanym stanowisku. Opinie komisja wydawała na podstawie informacji zawartych w opisie kwalifikacyjnym, który sporządzał przełożony sprawujący bezpośredni nadzór służbowy nad opiniowanym urzędnikiem, oraz danych znanych jej osobiście. W opisie kwalifikacyjnym zwierzchnik brał pod uwagę: a) znajomość przepisów do sprawowania urzędu przez urzędnika, b) jego zdolność, pojętność, c) inicjatywę, d) pilność, dokładność, obowiązkowość (możność polegania na urzędniku), wydajność w pracy, e) umiejętność załatwiania interesantów, takt, uprzejmość, f) zachowanie się na służbie, g) znajomość języka polskiego w mowie i piśmie, h) umiejętność załatwiania spraw, i) inne uzdolnienia mające znaczenie dla oceny pracownika (zdolności organizacyjne, energię, czy nadaje się na stanowisko kierownicze).

³³ APR, AmR, sygn. 8258, bns; APK, UWK I, sygn. 7355, s. 71-72.

³⁴ APR, AmR, sygn. 8258, bns; APK, UWK I, sygn. 7355, s. 121.

³⁵ Z. ZALESKI, *Podstawy i charakterystyka rozwoju miasta Poznania w latach 1918-1928*, s. 164.

³⁶ APR, AmR, sygn. 8455, bns.

³⁷ APK, UWK I, sygn. 4218, s. 11.

Na tej podstawie komisja kwalifikacyjna wydawała ogólną ocenę opiniowanej osoby. Ocena mogła być „niedostateczna”, jeżeli urzędnik nie nadawał się na zajmowane stanowisko, „dostateczna”, jeżeli urzędnik na ogół odpowiadał wymaganiom potrzebnym na danym stanowisku, „dobra”, jeżeli urzędnik pod każdym względem spełniał kryteria na zajmowanym stanowisku, i „bardzo dobra”, gdy urzędnik wykazywał wybitne zalety służbowe i osiągał wysokie wyniki w pracy. Opinie o kwalifikacjach urzędników przechowywał kierownik urzędu. Pracownik, w przypadku uzyskania oceny „niedostatecznej”, miał prawo w ciągu dwóch tygodni od poinformowania go o tym fakcie wnioskować o poddanie jego kwalifikacji ponownemu rozpatrzeniu przez komisję. Opiniowaniu podlegali wszyscy urzędnicy – od stopnia pomocnika kancelisty po starszego referenta. Oceny kwalifikacji naczelników wydziałów dokonywał bezpośrednio kierownik urzędu, ewentualnie mógł czynić to w porozumieniu ze swym zastępcą. Nowy regulamin dotyczący działalności komisji kwalifikacyjnej został wydany w 1932 r., jednak nie wprowadzał on żadnych ważniejszych zmian, jeśli chodzi o jej funkcjonowanie³⁸.

Jednakże pomimo podjętych działań zmierzających do jak najszybszej poprawy sytuacji, jeśli chodzi o poziom wykształcenia kadry urzędniczej, problem ten pozostawał w dalszym ciągu nierozwiązany. W czasie kontroli dokonanej na zlecenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 1930 r. nadal zwracano uwagę, iż personel biurowy Magistratu nie posiadał odpowiedniego przygotowania praktycznego i teoretycznego³⁹. Sprawę niskiego poziomu kwalifikacji urzędników miejskich niejednokrotnie poruszali w swych pismach również kolejni wojewodowie kieleccy. Przypominali oni, aby na wolnych posadach, zarówno w biurach, jak i w przedsiębiorstwach miejskich, zatrudniano jedynie te osoby, które posiadały odpowiednie kwalifikacje oraz doświadczenie praktyczne⁴⁰. Niestety do końca okresu międzywojennego radomski urząd miejski nie był w stanie zapewnić sobie wysoko wykształconej kadry urzędniczej.

Bez wątpienia ogromny wpływ na sprawność działania urzędników radomskiego Magistratu miał prezentowany przez nich poziom intelektualny. W pierwszych latach funkcjonowania urzędu miejskiego stopień wykształcenia większości pracowników biurowych przedstawiał się dosyć skromnie. Wielu z nich posiadało zaledwie podstawowe wykształcenie, co z pewnością odbijało się niekorzystnie na ich przygotowaniu do pracy w urzędzie. Władze miasta zdając sobie z tego sprawę, w celu podwyższenia przygotowania fachowego

³⁸ APR, AmR, sygn. 7955, s. 245; APK, UWK I, sygn. 4218, s. 13-15.

³⁹ APK, UWK I, sygn. 7358, s. 87-88, 103.

⁴⁰ APR, AmR, sygn. 8282, *pismo wojewody kieleckiego z 8 czerwca 1936 r.*, s. 1.

urzędników, zdecydowały się zorganizować dla nich specjalne kursy doszkalające. Jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, w Lublinie urządzano trzy-miesięczne kursy w celu wykształcenia urzędników średniej kategorii. Również w następnych latach sprawa doształcania personelu biurowego oraz szkolenia nowych kandydatów zainteresowanych pracą w urzędzie miejskim pozostawała wciąż aktualna. Dla przykładu – w 1918 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbył się pięcioletni kurs przeznaczony dla wyższej administracji, na który skierowano również niektórych pracowników radomskiego Magistratu⁴¹. Także miejscowi radni wielokrotnie zwracali uwagę na konieczność doształcania urzędników, rezerwując na ten cel odpowiednie kwoty w budżecie miasta⁴².

Wraz z opracowaniem w 1925 r. statutu etatów służbowych określone zostały szczegółowe kryteria dotyczące wymaganego wykształcenia na dane stanowisko w urzędzie⁴³. Aczkolwiek opierając się na przeprowadzonych analizach należy stwierdzić, iż do pracy w Magistracie rzadko angażowano osoby o właściwym poziomie edukacji. Zachowane dokumenty świadczą o tym, że korpus urzędowy pracowników radomskiego Magistratu był wykształcony niedostatecznie, i to przez cały omawiany okres. Z tego też względu władze miasta zmuszone były w dalszym ciągu organizować dla swoich pracowników różnego rodzaju kursy doszkalające, które podnosiłyby ich kwalifikacje i umiejętności. Jeden z takich kursów przeprowadzony został w 1938 r. Głównym jego celem było przeszkolenie urzędników w zakresie istniejących przepisów prawnych, dotyczących funkcjonowania samorządu terytorialnego. Na podstawie lektury akt dowiadujemy się, iż zajęcia odbywały się raz w tygodniu. Uczestnictwo w wykładach było obowiązkowe, zarówno dla urzędników, jak i pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach miejskich na stanowiskach biurowych. Każda nieobecność lub spóźnienie traktowane były na równi z nieobecnością czy spóźnieniem w pracy. Ze szkoleń zwolnione były jedynie te osoby, które miały wyższe wykształcenie uniwersyteckie. Kurs kończył się egzaminem. Ocena komisji egzaminacyjnej dołączana była do akt personalnych uczestnika wykładów⁴⁴.

Obok braku dostatecznych kwalifikacji, kolejnym „zarzutem” kierowanym pod adresem radomskich urzędników była zbyt duża ich liczebność. Trudności te występowały zresztą nie tylko w Radomiu. Na przerost administracji zwr-

⁴¹ APR, AmR, sygn. 8233, bns.

⁴² APR, AmR, sygn. 7915, *uchwała Rady Miejskiej z 29 stycznia 1918 r.*, s. 2.

⁴³ APR, AmR, sygn. 8205, bns.

⁴⁴ APR, AmR, sygn. 8552, s. 36.

cano również uwagę i w innych miastach⁴⁵. Dlatego też podczas przeprowadzanych w radomskim urzędzie kontroli jednym z podstawowych argumentów wskazywania uchybień w jego funkcjonowaniu była właśnie nazbyt rozbudowana kadra urzędnicza. Świadczą o tym wyniki wspomnianej już lustracji z 1922 r., gdzie w sprawozdaniu porewizyjnym wojewoda kielecki zarzucił prezydentowi miasta, że zatrudniał zbyt dużą liczbę urzędników, którą – w jego opinii – można byłoby przy właściwym doborze personelu i odpowiedniej organizacji pracy zmniejszyć nawet do połowy. Jak się wydaje, to właśnie brak odpowiednich kwalifikacji i niski poziom wykształcenia wielu pracowników urzędu wymuszał na władzach miasta zatrudnianie większej liczby osób. Aby przeciwdziałać tym tendencjom, Rada Miejska zdecydowała się powołać w 1923 r. wzmiankowaną już tymczasową komisję, która miała się również zająć określeniem liczby niezbędnych stanowisk służbowych dla każdego wydziału. Na podstawie dokonanych analiz zaleciła ona przeprowadzenie redukcji zbędnego personelu, wskazując dokładnie, jakie etaty należy zlikwidować⁴⁶. Jej zadania w tym zakresie kontynuowała utworzona dwa lata później stała komisja kwalifikacyjna, która opiniując urzędników, określała jednocześnie ich zasadność zatrudnienia w urzędzie.

Jednakże kwestia zbyt licznej kadry urzędniczej pozostawała w dalszym ciągu nierozwiązana i stawała się szczególnie pilna wraz z pojawiającymi się co pewien czas trudnościami budżetowymi miasta. Widać to było szczególnie mocno od chwili wybuchu w 1929 r. wielkiego kryzysu gospodarczego, który przyczynił się do znacznego pogorszenia sytuacji finansowej wielu ośrodków miejskich. Na problem ten zwracał uwagę m.in. Kierownik Tymczasowego Zarządu Miasta, który obejmując swą funkcję w 1930 r., jak sam stwierdził: „stan ilościowy urzędników zastał bardzo liczny”, w związku z czym zalecił znaczną ich redukcję⁴⁷. Podobne działania podejmowano zresztą także w innych polskich miastach, nie wyłączając tych największych z Warszawą na czele⁴⁸. Pomimo powziętych kroków, kolejna kontrola Zarządu Miejskiego przeprowadzona w połowie 1936 r. wykazała, iż nadal posiadał on nazbyt rozbudowany aparat urzędniczy, czego przejawem było zatrudnianie osób

⁴⁵ E. SZCZERBIŃSKI, *Działalność samorządu gminnego w świetle cyfr*, w: *Dziesięć lat odrodzonej Polski niepodległej w życiu powiatu łódzkiego: 1918-1928*, red. A. Rzewski, Łódź: Wydawnictwo Wydziału Powiatowego Sejmiku Łódzkiego 1928, s. 166.

⁴⁶ APR, AmR, sygn. 8455, bns.

⁴⁷ APR, AmR, sygn. 7955, s. 78.

⁴⁸ Z. SŁOMIŃSKI, *Gospodarka Warszawy w dobie kryzysu 1930-1934*, Warszawa: Drukarnia P. Pysz i S-ka 1935, s. 24-26.

ponad limit określony statutem o etatach stanowisk służbowych. Z tego też względu wojewoda kielecki w swym piśmie do władz miasta polecił jak najszybsze zwolnienie niepotrzebnych pracowników biurowych i lepsze kontrolowanie stanu etatowego w urzędzie. Mimo to sprawa zbyt licznego personelu biurowego pozostała nierozwiązana do końca okresu międzywojennego.

Położenie kadry urzędniczej radomskiego Magistratu, szczególnie w początkowych latach jego działalności, było niezwykle trudne. Brak przez długi czas szczegółowych przepisów regulujących kwestię warunków ich pracy, odbijał się negatywnie na właściwym funkcjonowaniu urzędu. Sytuacja ta występowała zresztą nie tylko na gruncie radomskim. Potrzeba czasu i „okrzepnięcia” praktycznie powstającej na nowo polskiej administracji stała się cechą charakterystyczną dla całego kraju. Prawdziwym panaceum na niedoskonałość, zarówno samej administracji, jak i kadry urzędniczej, był właśnie czas. Z biegiem lat bowiem, w wyniku wprowadzania kolejnych przepisów, regulujących wszystkie najważniejsze zagadnienia zatrudnionych w Magistracie, można dostrzec sukcesywne polepszanie się ich sytuacji materialnej, jak i samych warunków pracy. Stopniowo, wraz z upływem czasu, coraz lepiej zaczęła wyglądać również sprawa ich przygotowania zawodowego oraz posiadanych kwalifikacji. Niski poziom wykształcenia i umiejętności próbowano niwelować poprzez różnego rodzaju organizowane szkolenia i kursy, za pomocą których starano się stworzyć nowoczesną kadrę administracyjną potrafiącą sprostać ówczesnym problemom. Wszystkie te wysiłki zostały jednak już wkrótce zniweczone wybuchem II wojny światowej.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Państwowe w Kielcach

Urząd Wojewódzki Kielecki I, sygnatury – 4221, 4218, 7355, 7357, 7358.

Archiwum Państwowe w Radomiu

Akta miasta Radomia, sygnatury – 7880, 7886, 7888, 7897, 7905, 7915, 7951, 7955, 7970, 8205, 8230, 8233, 8234, 8235, 8258, 8282, 8319, 8340, 8455, 8547, 8552, 8971.

Dzienniki urzędowe

„Dziennik Praw Królestwa Polskiego” – 1842, t. 30, nr 99.

„Dziennik Praw Państwa Polskiego” – 1919, nr 13, poz. 140.

„Dziennik Rozporządzeń c. i k. Zarządu Wojskowego w Polsce” – 1916, cz. 25, nr 64.
„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” – 1922, nr 21, poz. 164; 1924, nr 118, poz. 1073;
1928, nr 35, poz. 323; 1933, nr 35, poz. 294.

Prasa

„Gazeta Radomska” nr 285 z 21 grudnia 1916.

Opracowania

- GIEDREWICZ-NIEWIŃSKA A., Wybór jako podstawa nawiązania stosunku pracy z pracownikami samorządowymi, Warszawa: Wolters Kluwer 2008.
- GÓRSKI A., Ustawa o służbie cywilnej z dnia 18 grudnia 1998 r. a akty prawne o państwowej służbie cywilnej z lat 1918-1922, „Służba Cywilna” 2000/2001, nr 1, s. 88-103.
- HEKAJŁŁO W., Ustawa o państwowej służbie cywilnej, Warszawa: Drukarnia P. K. O. 1924.
- Kalendarz radomski na rok przystępny 1916. Na dochód Komisji Szkolnej, Radom: J. Grodzicki i S-ka 1915.
- KARDAS M., Gdynia i jej władze w latach 1926-1950. Główne problemy polskiej administracji publicznej miasta, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek; Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej 2013.
- KASZNICA S., Polskie prawo administracyjne, Poznań: Księgarnia Akademicka 1947.
- KOPCZYŃSKI J., Przepisy normujące stosunek państwowej służby cywilnej, Warszawa: Stowarzyszenie Urzędników Państwowych 1925.
- LISZCZ T., BOREK-BUCHAJCZUK R., PERDEUS W., Prawo urzędnicze, Lublin: „Verba” 2010.
- ŁUSZKIEWICZ G., Rada Miejska Radomia w okresie od 28 XII 1916 do 23 III 1919 r., w: 70 rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę 1918-1988. Materiały pokonferencyjne, Radom: Wydawnictwo WSI 1989, s. 59-82.
- ORZECZOWSKI J., Ustrój administracyjny, w: Radom. Dzieje miasta w XIX i XX w., red. S. Witkowski, Warszawa: PWN 1985, s. 106-112.
- RĘKAWEK-PACHWICEWICZ M., Procedury kadrowe w polskim samorządzie terytorialnym w świetle regulacji prawnych, w: Rozwój kadr administracji publicznej, red. B. Kudrycka, Białystok: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej 2001, s. 246-262.
- SŁOMIŃSKI Z., Gospodarka Warszawy w dobie kryzysu 1930-1934, Warszawa: Drukarnia P. Pysz i S-ka 1935.
- SŁOWIŃSKI K., Ustrój samorządu miejskiego w Radomiu w latach 1915-1939, „Roczniki Nauk Społecznych” 6(42):2014, nr 3, s. 221-248.
- STELINA J., Prawo urzędnicze, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2009.
- SZCZERBIŃSKI E., Działalność samorządu gminnego w świetle cyfr, w: Dziesięć lat odrodzonej Polski niepodległej w życiu powiatu łódzkiego: 1918-1928, red. A. Rzewski, Łódź: Wydawnictwo Wydziału Powiatowego Sejmiku Łódzkiego 1928, s. 157-166.
- URA E., Ewolucja służby cywilnej w Polsce (zagadnienia wybrane), „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Zarządzanie i Marketing” 2007, z. 11, s. 101-128.
- URA E., Prawo urzędnicze, Warszawa: Lexis Nexis 2011.
- ZALESKI Z., Podstawy i charakterystyka rozwoju miasta Poznania w latach 1918-1928, w: Księga pamiątkowa miasta Poznania. Dziesięć lat pracy polskiego Zarządu stołecznego miasta Poznania, Poznań: Nakładem Magistratu Stołecznego Miasta Poznania 1929, s. 155-166.

PERSONEL URZĘDNICZY RADOMSKIEGO MAGISTRATU
W LATACH 1915-1939

S t r e s z c z e n i e

Głównym celem niniejszego artykułu jest szczegółowe przedstawienie najważniejszych zagadnień związanych ze statusem personelu urzędniczego radomskiego Magistratu (Zarządu Miejskiego) w latach 1915-1939. Uwagę skupiono tutaj przede wszystkim na dokładnym omówieniu podstawowych praw i obowiązków przysługujących każdemu urzędnikowi, chociażby z racji tego, że wywierały one duży wpływ na ich pracę oraz powierzone im zadania. Ponadto ukazano, w jaki sposób dochodziło do mianowania i zawiązania stosunku służbowego, jaki statut posiadał sam urzędnik miejski, na jakie kategorie był dzielony, oraz wreszcie jakiej podlegał odpowiedzialności służbowej w przypadku niewywiązywania się ze swych powinności. W artykule poruszono również bliżej sprawy wykształcenia i kwalifikacji personelu urzędniczego, a także jego przygotowania pod względem praktycznym oraz teoretycznym do pełnionych funkcji.

Słowa kluczowe: personel urzędniczy; administracja; samorząd miejski; Radom; Magistrat.

CLERICAL STAFF RADOM MAGISTRATE IN THE YEARS 1915-1939

S u m m a r y

The main purpose of this article is to present the most important issues related to the status of clerical staff Radom Magistrate (Municipal Board) in the years 1915-1939. Attention is focused here mainly on detailed discussion of basic rights and obligations held by each official, even because of the fact that they exert a strong influence on their work and the tasks entrusted to them. No less important was the show that I had the same status of magistrate officer and which was divided into categories. The article also touched closer to the matter of education and qualifications of clerical staff as well as the preparation of the practical and the theoretical to the functions performed. Attention was also paid to the issue of organized training courses, through which sought to create a modern administrative staff.

Key words: clerical staff; administration; municipal government; Radom; Magistrate.